

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

Iphondo leMpuma Kapa: Isebe leMfundo
Provinsie van die Oos Kaap: Departement van Onderwys
Porafensie Ya Kapa Botjhabela: Lefapha la Thuto

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

LOETSE 2025

SESOTHO PUO YA LAPENG PAMPIRI YA 2 TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Memorantamo ona o na le maqephe a 13.

TATAISO YA HO TSHWAYA:

- Ha mohlalobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, tshwaya feela karabo ya pele (**Mohlalobuwa ha a lokela ho araba potso e telele le dipotso tse kgutshwane mofuteng o le mong wa sengolwa**).
- Haeba a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, (dithothokiso tseo a di rutilweng) tshwaya feela dipotso tse pedi tsa pale.
- Haeba a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le ya C, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, tshwaya karabo ya pele ho karolo e nngwe le e nngwe ha feela a arabile e le nngwe ya dipotso tse kgutshwane le e le nngwe ya dipotso tse telele.
- Ha mohlalobuwa a nehelane ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse, mme ya bobedi yona e nepahetse, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele e e latelang.
- Ha dikarabo di nomorilwe di fosahetse, tshwaya ho ya ka tataiso ya ho tshwaya.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o thunthetsang moelelo, fosisa karabo e jwalo.
- Haeba mopeleto o fosahetseng o sa thunthetse moelelo, tshwaya karabo eo e nepahetse.

Potso tse telele:

- Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswe e behilweng (kgutshwane), se behe kotlo hobane mohlalobuwa o se a ntse a ipehile ka mosing. Haeba moqoqo o le molelele haholo, tshwaya ho ya ka seo mohlalobuwa a se ngotseng. **Sebedisa ruburiki ya ho lekanyetsa e leqepheng la 3 le leqepheng la 8 ho lekanyetsa moqoqo wa mohlalobuwa.**

Dipotso tse kgutshwane:

- Haeba mohlalobuwa a sa sebedisa matshwao a di-a bulwa le di-a kwalwa moo a lokelang ho qotsa, se behe kotlo.
- Bakeng sa dipotso tse bulehileng, se ka aba matshwao bakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/KE A HANA. Lebaka/Tshebediso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
- Ha ho matshwao a jwang bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: THOTHOKISO—SESOTHO PUO YA LAPENG

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatshoko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng	5–6	4	3	2	0–1
MATSHWAO A 6	- O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang - O hlakisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshehetswa ho tswa thothokisong. - Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	- O bontsha kutlwisiso, mme o hlalosa se botswang ka tshwanelo. - O hlakisitse dintlha tse aneleng ka tsela e kgotsofatsang. - O hlakisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitsweng kamoo ho lokelang. - O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso.	- O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang. - O hlakisitse dintlha tse seng kae ho tshehetsa sehlooho. - Tse ding tsa dintlha tse hlakisitsweng ho tshehetsa sehlooho di ntle. - Tse ding tsa dintlha di tsheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. - Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	- O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang. - Ho batla ho se dintlha tse hlakisitsweng ho tshehetsa sehlooho. - Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang.	- Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang. - Dintlha tse tshehetsang ha di hlakiswe ho tswa thothokisong. - Mohlahlobuwa ha a utlwisisi hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso.
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO. Sebopeho, sa nehelano le tlhophiso ya mehopolo. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele tse sebediswang.	4	3	2	1	0–1
MATSHWAO A 4	- Sebopeho se hlakisitswe ka tsela e momahaneng. - Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng. - Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala. - O batla o hloka diphoso tsa puo, mopeleto le tsa matshwao a puo/a ho bala.	- Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlakisitswe ka tsela e hlalohanyehang, - Tlhahiso ya mehopolo ke e utlwisiselang. - Tshebediso ya puo, sehalo le setaele di nepahetse.	- O hlakisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeho. - Tlhahiso ya mehopolo e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano. - Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehalo le setaele ha se tse loketseng.	- Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. - Mehopolo ha e hlakiswe ka tsela e hlalohanyehang. - Sehalo le setaele ha se tse loketseng.	- Moqoqo o bopehile ka tsela e fokolang. - Ho na le diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlahlobuwa e tswile lekoteng a sa bua ka Dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boiqapelo motshwai a mo abele 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO**POTSO YA 1****KGOPOLO E A LLISA — TM Lethota****TATAISO HO BATSHWAI**

Motshwai a bale nehelano ya mohlalobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopehong sa moqoqo. Sena se bolela hore nehelano e ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwai a shebe makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: *Dikahare le Sebopeho le Tshebediso ya puo.*

Dikahare

- Nehelano e ho hlahiswa sebopehong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be teng selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo.
- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatseko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya ditaba ka mabaka a itshetlehileng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng, mme motshwai a tadime dintlha tsa mohlalobuwa hore di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona. Ho be le kgokahano le momahano ya dintlha le diratswana.

Sebopeho le Tshebediso ya Puo

- Mohlalobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopehong sa diratswana tse momahaneng, mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana kamoo ho hlokehang.
- Puo, setaele le sehalo di sebediswe ka nepo temeng.

Karabo e ka lebellwang**Selelekela**

Kgetho ya mantswe ke mantswe a bothothokisi e bang ha a sebediswe ka matsatsi ohle ka sepheo sa hore a kgohlele ha manatjana moo a sebedisitsweng teng. Mona ke dumellana le hore sethokisi se e ntse kgetho ya mantswe ka nepo hobane se sebedisitse mantswe a sa tlwaelehang ao a sebediswang ka sewelo ka morero wa ho hlakisa ntlha e itseng thothokisong ena

Kgetho ya mantswe**Mantswemakgohledi**

Molathothokisong wa 3 sethothokisi se kgethile lentswe 'masisapelo' ho totobatsa bophelo bo bohloko bo neng bo phelwa ke Basotho mapolasing.

Molathothokisong wa 8 sethothokisi se kgethile ho sebedisa lentswe 'dialla' ho totobatsa hore ho ne ho tsohuwa hoseng haholo.

Molathothokiso wa 9 sethothokisi se kgethile ho sebedisa lentswe 'kgitla' ho hlakisa hore batho ba ne ba kgutla ka bosiu bo bohloko mosebetsing.

Molathothokisong wa 10, sethothokisi se kgethile ho sebedisa mantswe 'tjako le retjhene' ho hlakisa le ho totobatsa hore basebetsi ba ne ba sebetsa hoseng haholo mme ba kgutla bosiu ka hobane ba ne ba iqekisetsa hore ba fuwe bodulo le hona ho kgaketswa dijonyana ke rapolasi.

Molathothokisong wa 11, sethothokisi se kgethile lentswe 'leleya' ho totobatsa hore ho e na le hore basebetsi ba dipolasing ba lefuwe ka tjhelete ba ne ba fuwa mekotla e leshome ya dijo ka selemo e leng ho hlakisang hore ba ne ba sebeletsa lefeela.

Khakhafoni

Molathothokisong wa 9 sethothokisi se boetse sa kgetha ho sebedisa phetapheto ya medumo 'kg' ka mantswe 'kgutla, kgitla le kgukgutha' a totobatsang hore basebetsi ba ne ba kgutla ba se ba matha ka lebaka la ho tshaba ka ha e ne e se e le bosiu bo bohloko

Phethelo

Sethothokisi se atlehile ho sebedisa kgetho ya mantswe a fapaneng thothokisong ho totobatsa maikutlo a bohloko ha se hopola kamoo se ileng sa hola ka thata kateng mapolasing.

[10]

POTSO YA 2: KE MOTSHO, KE MOTLE – KPD Maphalla

- 2.1 Batho ba hlomphehang ba ne ba bina ebile ba ntse ba tantsha ho bontsha ho ba motlotlo ka botsho ba mmala wa bona. ✓✓ (2)
- 2.2 Ke phetapheto ya mantswa e tsepameng/neheletsano/qalotshwano. ✓ (1)
- 2.3 Ke karaburetso ya pono/kutlo ✓ (1)
[Tshwaya e le nngwe feela]
- 2.4 Lehlaso ke phetapheto ya mantswa a itseng, e ka ba qalong kapa qetellong ya thothokiso. Mona ho phetaphetilwe mantswa ana 'Nna ke motsho ke motle' a sebedisitswe ka sepheo sa hore modumo o phetuweng o dule o duma ditsebeng tsa mmadi. ✓✓ (2)
- 2.5 E sebedisitswe ka sepheo sa ho fokotsa bolelele ba lentse 'dipalesa' ho fana ka sefutho lentsweng le honyeditsweng/ho potlakisa morethetho wa molathothokiso. ✓✓ (2)
[Tshwaya e le nngwe feela]
- 2.6 Molaetsa ke wa hore re le batho ba mmala o motsho, re lokela ho itshepa hore re itsebehore re ntse re le batle ka hara lebala la mmala wa rona o motsho. ✓✓ (2)

[10]**POTSO YA 3: TSWALO LA KA LE A HANA – KPD MAPHALLA**

- 3.1 Ke molamotjetje/ molapholletsisi/ enjambamente. ✓ (1)
- 3.2 Phetapheto ya mantswa e tsepameng. ✓ Ka sepheo sa ho tlamahanya melathothokiso ya 6 le 7/ ho hokela melathothokiso eo. ✓ (2)
- 3.3 Sethothokisi se elets/kgalema batho ba iponang/nahanang hore ba na le mahlale/matla a ho laola bophelo ba bona, ba lebala hore monga bophelo ke Modimo ke yena feela ya tshwereng maphelo a rona. ✓✓✓ (3)
- 3.4 Ke tshwantshiso/ serehello. ✓ (1)
- 3.5 Sethothokisi se nyatsa batho ba nkang dikgutsana e le batho ba se nang molemo ba sa mamele letswalo le ba bolellang hore Modimo o a ba rata ka ha ke bana ba Hae ka hoo le bona ba ntse ba le molemo ✓✓✓ (3)

[10]

POTSO YA 4: TLHAHO YA MOSHOESHOE – D C T BERENG

- 4.1 Sethothokiso se utlwahala se makelletse diketsahalo tse neng di etsahala ka mohla monene e le hore le sona se a bona hore ho hlahile motho e seng mothwana ho latella mehlolo e neng e etsahala. ✓✓ (2)
- 4.2 Lebotsi ✓ (1)
- 4.3 Ke karaburetso ya pono ✓ (1)
- 4.4 Ke ho lekalekanya mohopolo o tlileng pele ho kgefutsohare le o latelang hore batho ba ne ba sebedisa diletsa tse modumo o hodimo ho hoeletsa batho hore ba utlwe hore ho hlahile Morena motseng. ✓✓✓ (3)
- 4.6 Thothokisong ena sethohokisi se hlakisa hore tlhaho ya Morena Moshoeshoe ha e tshwane le ya mang kapa mang, e ne le e ikgethileng hobane e ne e tlisi letshepa le leholo ho setjhaba sa Basotho. ✓✓✓ (3)
- [10]**

POTSO YA 5 KE A ITSHOLA— T. J. MAHAPA

- 5.1 Anastrofi. ✓ (1)
- 5.2 Ho bolelwa hore tsietsi ya moahisane e ntse e le ya hao. Mona thothokisong ena sethohokisi se ile sa thusa moahisane ha a ne a kula hobane se kgollwa hore ho lokile ho etsa jwalo empa eo yena o ile a lebala melemo eo ha a se a phetse. ✓✓✓ (3)
- 5.3 Sethothokisi se bontsha kganyetsano ka hore motho ya thusitsweng ha a ne a le mathateng o boetse ke yena ya hlohang teboho ho mothusi wa hae ha a se a loketswe ka ho mo nyedisa. ✓✓ (2)
- 5.4 Ke ho fana ka sefutho lentsweng le honyeditsweng 'phelo'/ho fokotsa bolelele ba molathothokiso/ho potlakisa morethetho wa molathothokiso. ✓✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (2)
- 5.5 Sethothokisi se nyatsa batho ba hlohang teboho ho bathusi ba bona le ho nyedisa ba faneng ka thuso ha eo a se a loketswe /fetile mathateng ao. ✓✓ (2)
- [10]**

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO LE TSHWANTSHISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO 25]

Maqgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
DIKAHARE Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshakatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng.	- Karabelo e hlahisitswe ka tsela e babatsehang: 14–15. - Karabelo e hlahisitswe ka bokgabane: 12–13. - Sehlooho se manollotswe ka botebo - O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshhehswang ho tswa sengolweng - O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa.	- O bontsha kutlwisiso, mme o manollotse sehlooho ka bokgoni - O hlahisitse karabelo e batlang e anela - Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tlisitsweng kamoo ho lokelang. - Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala.	- Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullotsweng ka botlalo. - Tse ding tsa dintlha di tshhehetsa sehlooho. - Dintlha tse ding di tshheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. - O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa.	- Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; bohola ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo. - Ke dintlha tse fokolang feela tse tshhehetsang sehlooho. - O hlahisitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho. - O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa.	- O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho. - Boiteko bo fokolang ba ho araba potso. - Dintlha ha se tse kgodisang. - Mohlahlobuwa ha a utlwisisi hantle mofuta ona wa sengolwa.
	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO Sebopeho, tlhophiso ya mehopolo le nehelano e nang le neheletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehalo tse sebedisitsweng temeng.	- Sebopeho se momahaneng - Selekela le qetelo di a babatseha - Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng - Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala.	- Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang - Selekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitswe ka tsela e momahaneng. - Dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang. - Puo, sehalo le setaele bohola di nepahetse.	- O hlahisitse bopaki bo itseng ba sebopeho. - Tlhalohanyo le momahano di teng le ha di kgera. - Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehalo le setaele tsona di batla di loketse. - Tlhaliso ya mehopolo e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano - Popo ya diratswana e batla e nepahetse.	- Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. - Mehopolo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. - Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse. - Sehalo le setaele ha di a lokela mosebetsi - Popo ya diratswana e fosahetse.	- Kgaello ya ho rala sebopeho ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolo. - Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahisitse tema e fokolang haholo. - Popo ya diratswana e fosahetse.
MATSHWAO A 10					
MATSHWAO	20–25	15–19	10–14	5–5	0–4

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng, motshwai a mo abele matshwao a dikahare le tshebediso ya puo ya kgato ya pele feela.

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Senotlolo	Matshwao
Dikahare	Dik. =	15
Sebopeho le tshebediso ya puo	STP =	10
Matshwao ohle		25

KAROLO YA B: PADI**TUTUDU HA E PATWE – Mathene Mahanke****Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa lehlakore le le leng la kgang ya mohlalobuwa, selekela se fe moqoqo tsepamo le motjha ha a hlalosa diketso tse bontshang/sa bontsheng seabo sa batswadi thutong ya bana ba bona hore ke dife. Moqoqo ona ke oo ho ona mongodi a sekasekang dikahare tsa ona mme a bontshe ntlhakemo ya hae ebe o leka ho susumetsa mmadi hore a dumellane le yena ntlhakemong ya hae.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa kgang mongodi a ka dumellana kapa a hanane le mohopolo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho. O na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlahisa le ho ntshetsa pele lehlakore leo la hae, o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya eba lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng kapa diketsahalo tseo re kopanang le tsona bophelong ba nnete di sa lohella diketsahalang tsa buka. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe nyalano ya diketsahalo tse totobatsang seabo sa batswadi thutong ya bana ba bona.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlalobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng]

[25]**TUTUDU HA E PATWE — Mathene Mahanke**

- 7.1 Bongata ba batho ba nwang jwala ba ne ba ratela ha Dimama Letsheng, ho ne ho tla ba bonolo hore Thebe a fumane batshehetsi/ Batho ha ba tauwe ho ba bonolo hore ba fehle morusu. ✓✓
[Tshwaya mohopolo e amanang le diketso tsa ho susumetswa ke ho nwa Jwala] (2)
- 7.2 Ke ho totobatsa hore ho ntse ho le teng batho ba thabelang ho ithuisa bona ka thekiso ya dithethefatsi ba sa tsotelle bokamoso ba baithuti. ✓✓ (2)
- 7.3 Ke hobane Ntefeleng o ne a se a boleletse batho hore Tutudu ha a na molato, o hlohlelleditswe ke Thebe hore a kene ha Tutudu, sena se entse hore baahi ba mo fetohela. ✓✓ (2)
- 7.4 Ke bohloko/kutlwelobohloko ho Tutudu hobane ha ho se phoso se bang o se entse, o mpa a lwantshetswa toka ya hore a rute bana ba sekolo ho e na le hore a kgame le batho ba se nang mosebetsi le bokamoso ba baithuti. ✓ (1)
- 7.5 Tutudu o ile a beha bophelo ba hae kotsing ka ho ya sekolong mohlang baithuti ba neng ba hwanta hekeng ya sekolo ka lebaka la ho rata mosebetsi wa hae, sena se ne se ka beha bophelo ba hae kotsing. ✓✓ (2)

- 7.6 Tjhe, Tselapedi o ne a lokela hore hang ha ho qala mohwanto wa pele, a bitse kopano ya batswadi, matitjhere ha mmoho le baithuti hore ho rarollwe mathata empa o ile a thola le ha baithuti ba se ba tshwerwe e leng sesupo sa hore le yena o ntse a sa tsotelle thutho./O ne a lokela ho tlaleha sena ho lefapha la thuto./Ha ho letho leo a le entseng ho sireletsa Tutudu. ✓✓ (2)
- 7.7 Tutudu o ne a ile a baleha hang hore a longwe tsebe ke Dikgapane mme a ya ikgakanya motseng kwana a iketsa eka o thusa basebetsi ho tjheka mekotl kgathe o balehile. ✓✓ (2)
- 7.8 Karaburetso ke tsela eo mongodi a re bopelang setshwantsho ka se etsahalang. Mona ditlamorao e ka ba tsa hore baithuti ba tshwerweng ba ka ba le rekoto e ka ba thibelang ho fumantshwa e meng ya mesebetsi/ ba ka se kgone ho qetela dithuto tsa bona/ba ka tla ba ithutile mekgwa e mebe le ho feta. ✓✓
[Tshwaya e le nngwe feela le tse ding tse bontshang ditlamorao tse bosula] (2)
- 7.9 Ke mothinya wa hore mapolesa a ile a fihla hang ba sa a lebella, ba ba shapa ha bohloko ba nto tshwarwa. ✓✓ (2)
- 7.10 Ke ho rarahanya ditaba le ho feta hobane baithuti ba ile ba kenelwa ke kgalefo e bakileng hore ba senye, ba qetelle ka ho tshwarwa. ✓✓ (2)
- 7.11 Ke motho ya maqiti/ ya tjhatsi kelong hobane sena se entse hore baahi ba motse ba se mo elellwe ha bonolo. ✓✓ (2)
- 7.12 Ha ba a bona phoso ya letho ho Ntefeleng ka ho batla ho ratana le Tutudu ba ne ba lokela ho mo kgalema./ Ba ne ba tshwanela ho kopa tshwarelo ho Tutudu ho latella ka moo a hlekefetsehileng ka teng Thabure./Ha ho letho le buuweng ho Dimama ya rekisetsang bana ba sekolo jwala. ✓✓
[Tshwaya e le nngwe feela le tse ding dikarabo tse bontshang leeme ha baahi ba se ba tseba nnete ya taba] (2)
- 7.13 Tutudu o bontshitse botswadi ka hore a se ke a itheola seriti ho Ntefeleng ka ho hana ho kena lerabeng empa a mmolelle nnete ya hore a shebane le thuto ya hae. ✓✓ (2)

[25]

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 8: LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba****Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlalisa lehlakore le le leng la kgang ya mohlalobuwa, selekela se fe moqoqo tsepamo le motjha ha a hlalosa diketso tse bontshang seabo sa mme sa ho aha kapa ho heletsa lenyalo. Moqoqo ona ke oo ho ona mongodi a sekasekang dikahare tsa ona mme a bontshe ntlhakemo ya hae ebe o leka ho susumetsa mmadi hore a dumellane le yena ntlhakemong ya hae la hae.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa kgang mongodi a ka dumellana kapa a hanane le mohopolo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho. O na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlalisa le ho ntshetsa pele lehlakore leo la hae, o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya eba lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng kapa diketsahalo tseo re kopanang le tsona bophelong ba nnete di sa lohella diketsahalang tsa buka. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe nyalano ya diketsahalo tse totobatsang seabo sa mme sa ho aha kapa ho heletsa lenyalo la hae.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlalobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng]

[25]**POTSO YA 19: LEJWE LA KGOPISO - T Letshaba**

- 9.1 Ke hobane o ne a tshaba hore Mohlouwa a ka ba nyaola ha bonolo kgetlong lena mosebetsing hobane kgetlong la pele o ne a se ke a ba lefa ha ba ne ba hwantile. ✓✓ (2)
- 9.2 Di tharahanong. ✓ (1)
- 9.3 Tjhe ha e a tliša tharollo hobane hoja o ne a sa tseba ka sephiri sa Naledi le Mohlouwa e ka be a ntse a le lifing a sa fetoha mmolai./
E, Tsietsi o kgonne ho tseba sesosa sa hore Naledi a fetohle semelong le hore hobaneng Mohlouwa a mo tebetse. ✓✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (2)
- 9.4 Ka sepheo sa ho nnetefatsa maele a sesotho a reng 'bitsolebe ke seromo'./ Ka sepheo sa hore Tsietsi o tla hlalhelwa ke mathata a mangata a bophelo. ✓✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (2)
- 9.5 Mohlouwa o halefiswa ke hobane lebaka la fanang ka lona ha se nnete, bohale bona bo biditsa hore Mmabatho a ka na a mo fata dipotso tse ngata, ha Mmabatho le yena a halefiswa ke hore Thapelo o saletseng hobane ba entse morusu ka bobedi. ✓✓ (2)

- 9.6 Ke ho ba le tjhelete eo e bang o e fumana ho Mohlouwa mme sena sa etsa hore a tlele Tsietsi kaha o mmona e le monna ya hlolehang ho hlokomela lelapa la hae. ✓✓ (2)
- 9.7 Ho lelekwa mosebetsing/ ho dula mokhukhung o nelang/ ho se fumantshwe ntlo ya RDP ✓/ ho nkelwa mosadi ke Mohlouwa. ✓
[Motshwai a ananele dikarabo tse nepahetseng tsa mathata a tsietsi] (2)
- 9.8 Tjhe, Tsietsi o tennwe ke ka moo Mmabatho a neng a mo araba ka teng hobane hoja e ne e le maikemisetso a hae o ne a tla mmolaya a fihla feela/.
 O ne a ikemiseditse hobane o ile a mmolella hore o se a bolaile bana ba hae sena se ne se tla etsa mmabatho a bolelle mapolesa. ✓✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (2)
- 9.9 E le motho ya tellang/ ya sa tsebeng ho kgetha mantswe ha a bua/ Ya nkelang maikutlo a batho ba bang fatshe. ✓✓
[Motshwai a ananele dikarabo tse nepahetseng tsa botho bo hlahiswang ke mantswe a qotsuweng] (2)
- 9.10 Ke mantswe a reng “Na hlooho ee ya hao e a nela na, moshemane towe?” ✓✓ (2)
- 9.11 Ke maikutlo a kutlwelobohloko/qenehelo/ tshoha ✓ Ho a tshosa le ho utlwisahloko ho bona madi a bana ba se nang molato ba bolailwe le ho utlwa hore Mmabatho o tla shwela dibe tsa monna wa hae. ✓ (2)
- 9.12 Sepheo ke ho raranya ditaba tsa tshwantshiso hore kgohlano e tswele pele./Ke sepheo sa ho re bontsha hore monna ha a sa sebetse o hloka seriti ka lapeng/Mosadi ha a kene dikamanong tsa marato a sephiring, o hloka tlhompho ho molekane wa hae./Tjhelete e fetola semelo sa motho jwalo ka Naledi ka hobane o ne a se a arabisa Tsietsi le hoba ke ha jwang./Ka sepheo sa ho pepesa hore ha ho se ka dulang e le sephiri ho fihlela kaha se na le tsela ya sona ya ho itlhahisa. ✓✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (2)
- 9.13 Ke kgohlano ya kante. ✓ Tsietsi o kgahlanong le qeto ya Thapelo ya ho kenela mohwanto kgetlo la bobedi/ Mohlouwa o leleka Tsietsi mosebetsing/ Naledi o kgoba Tsietsi ka mantswe o mo tshepisa hore a ka kgutlela habo Maokeng. ✓
[Motshwai a ananele dikarabo tse nepahetseng ho tswa ho bahlahlobuwa] (2)

[25]

MATSHWAO A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO A TATAISO ENA YA HO TSWHAYA A: 80